

kasnije promenili svoju taktiku i pošli obrnutim putem. Obradujući pojedina svojstva basne, oni su analitički nastojali da preko njenih delova dodu do istine o fabulskoj celini. No, rezultat je u ovom prilazu bio još slabiji. Stvorena su brojna, neusaglašena i neusaglasiva, često do apsurdna dijametralno različita, učenja, čime je još povećana konfuzija i otežano izučavanje basne. A u krajnjem ishodu pokazalo se da (kao i uvek, a posebno kad se radi o tako složenoj zagonetki s nerešivim mitskim ostatkom) zbir delova ni izdaleka nije dao predstavu onoga što je basna — u celini.

Tako su vrata na staroj tvrđavi fabule do danas ostala zaključana, a ona sama bez svoje teorije.

Za ovu pojavu, koja liči na bajku o basni, postoje ubedljivi, veoma realni razlozi, koji se kriju u samoj basni, odnosno u njenoj slojevito isprepletenoj strukturi, što je u stručnoj literaturi zapaženo kao »gusto tkanje basne«. Jednom svojom nogom, i to onom kojom se opire o suštinu, basna stoji u skrivenom redu, gde je, čak i da je neko tamo potraži, ne možemo naći; a, s druge strane, kao slika od reči, ona je zaodnuta u životinjsko ruho i principe prirode, dakle, još jednom sakrivena i u razotkrivenom redu. Pa, tako, ovo gusto mitsko tkanje (u kome je na razboku basne za osnovu uzeta matrica iz implicitnog reda, dok potka iz eksplicitnog poretku služi za izradu šare na njoj) predstavlja jednu strukturalnu enigmnu, za koju se može metaforično reći da je — holografski šifrovana brava na tvrđavi fabule.

Kakvo mesto u tom kontekstu zauzima učenje da je basna hologram?

U nameri da nadem suštinsko rešenje, decenijama sam tražio jedan neposredni prilaz basni. Pri tome sam, i sam obdaren sposobnošću da pišem basne, bio pošao od nekoliko iskustvom proverenih postavki: (a) basna je zatvorena celina koja prema spoljnjem svetu obrazuje jedno akauzalno ostrvo; (b) u biti svake prave basne leži opštevažeća situacija, za koju sam pretpostavio da je smeštena u nultoj tački fabulskog koordinatnog sistema; (c) rečima izgrađena u slici basne, ona predstavlja nepromenljivu istinu prirode, koja je zajednička za čoveka, životinjski svet i prirodne pojave; (d) iz takve strukture basne proizilazi već napred opisani efekat, kome sam dao ime »efekat basne«; (e) taj efekat kulminira u spoznaji situacione istine iza kamufliranih ljudskih odnosa, za koji sam jezikom basne izabrao sliku »švigara na biću basne« koji na kraju puca⁵.

Onda sam se, desetak godina kasnije, sreo s idejama o »Akauzalnom principu koincidencije«, APOC, i konstatovao da se neki aspekti te hipotetične teorije, iza koje su stajali i veliki

autoriteti, na zapanjujući način podudaraju s mojim pojmom basne. To mi je pomoglo da opštu situaciju smestim u skriveni red, a sliku basne kao »sliku od reči« u eksplicitni poredak, kao i da efekat basne protumačim pojavom koincidencije opštevažeće situacije s konkretnim, njoj odgovarajućim situacijama u referentnim okvirima društvenog života. A dobio sam, osim toga, još nekoliko i iz tog ugla sagledanih dokaza za moje teze, od kojih će navesti tri da je basna, zahvaljujući situaciji iz skrivenog reda, jedna opšteljudska i za čovekove predstave o vremenu veći pojava; zatim, jedno ubedljivo objašnjenje zašto je basna, ne samo danas, ne i od pamtiveka — retka; 1, treće da je fabula u svojoj suštini s one strane morala. Kad sam najzad saznao za hologram i upoznao se s učnjem o hologramu kao novom modelu stvarnosti, moj poduhvat da za svoju postavku basne nadem naučnu potvrdu — izveden je do kraja. Sada su i ostale »slepe mrlje« u sagledavanju basne (kao što su celovitost u smislu totaliteta, u kome je svaki deo u stanju da rekonstruiše fabulsku celinu; njena zatvorenost prema spoljnjem svetu; koinplicitno prisustvo dve logike u basni: linearno-kauzalna logika u tzv slici basne i akauzalno situaciono saopštenje iz skrivenog reda, gde kao princip objašnjavanja služe polariteti, komplementarnost, sinhronicitet i skrivena simetrija; enigmatično, ali već odavno zapaženo »zorno kazivanje«, odnosno, »očigledna nastava basne«, ili i za basnu karakteristični »efekat ostrañjenja«, tzv. étrangement ili Entfremdung) postale lako čitljive i razumljive kao logične i nužne posledice holističke prirode basne i njene holografske strukture. Tako su bili ispunjeni svi uslovi za jednu jedinstvenu teoriju basne kao holograma, kojom je moguće shvatiti suštinu basne kao celine i, u isto vreme, bez ostatka objasniti sve njene komponente i svojstva, kao i pojave u vezi s njom.

Na način fabule rečeno, to izgleda ovako: Ispitujući složenu strukturu basne, najpre smo došli do zaključka da je ona holografske prirode i metaforično smo je nazvali »holografski šifrovanim bravom na tvrđavi fabule«. Sada se, na kraju izlaganja, ispostavilo da je teorijom koja u basni vidi jedan svojevrsni hologram za tu bravu dobijen jedan odgovarajući »holografski ključ s fabulskom šifrom urezanom na njegovom jezicku«. Drugim rečima, u bajci o basni kao neodoljivoj tvrđavi brava na njoj je sama sebi našla ključ, što liči na oštvarenje onog čarobnog »Sezame, otvori se« iz Hiljadu i jedne noći. A zahvaljujući tome što u basni kao hologramu svaki deo sadrži u sebi zapis fabulske celine, taj šifrovani ključ ne otvara samo kapiju na tvrđavi basne, nego se njime mogu otključati i sva vrata na brojnim pojedinačnim odajama i hodnicima njenog preko tri milenije starog labirinta⁶.

1. Na značaj opštevažeće situacije za teoriju basne, »Situationen im allgemeinen«, ukazao je čuveni pravnik Karl Smit 1955. godine *in passim* u jednoj pravno-političkoj raspravi. Vidi Carl Schmitt: »Die geschichtliche Struktur des heutigen Welt-Gegensatzes von Ost und West« (Bemerkungen zu Ernst Jüngers Schrift: »Der Gordische Knoten«), u *Freundschaftliche Begegnungen*, Festschrift für Ernst Jünger zum 60. Geburtstag, Frankfurt am Main, 1955, str. 149/150.

2. Samo za hologram upor. Karl H. Pribram: *Languages of the Brain*, Prentice — Hall, Englewood Cliffs, N.J., 1971.

3. U ovom napisu obradena je jedna uža tema, basna kao hologram, pa je zbog toga posebna pažnja posvećena onome što je specifično za basnu. Upućenom čitaocu, međutim, neće promaći da je u toj postavci sadržan i jedan »holografski zajednički imenitelj«, u koji se, pored basne, uklapa i dobar deo radova iz drugih rodova, bez obzira na to da li se radi o tzv. usmenom ili autorskom stvaralaštvu (na primer, veliki deo pesama svih vrsta, mit i mitološke priče, kratke holističke priče iz raznih rodova, eseji, anegdote i dr.). Svima njima je, bez obzira na to što se u drugom pogledu međusobno razlikuju, zajednička holistička priroda i manje ili više naglašena holografska struktura, te bi se, nasuprot linearno-kauzalnoj pripovedačkoj literaturi, ovde s dosta razloga moglo govoriti o holističkoj književnosti.

U suštinskom odnosu između »reči« iz skrivenog reda i »reči«, koje, kao njena manifestacija, pripadaju eksplicitnom poretku stvari i pojava, holistička književnost uporno traži put ka jedinstvu u »reči«, dok se pripovedačko-pričalačka literatura više orijentise i priklanja mnoštvu, odnosno bogatstvu, ljudske govorne i pisane reči — u jeziku.

Ali, tq je jedna posebna tema, koja iziskuje i posebnu obradu.

4. Reč »basma«, koja znači »tkanje sa šarom na njemu«, i reč »basna« imaju zajedničko etimološko poreklo. *Nomen est omen*. Basnom se, osim toga, naziva i čarobna izreka ili tekst za bajanje, a upotrebljava se i, slično basni, kao oznaka za usmeno, mitsko predanje.

5. Švigar je kratki dodatak od više kaišića na kraju bića, koji puc(k)a. Kaže se: na kraju švigar puca, što kao izreka (strukturnalno, po sadržini i nameni, kao i po efektu) odgovara doživljaju u basni koji je u ovom radu nazvan »poruka«.

6. Ovu pojavu ću uskoro demonstrirati na primerima kontraverznih tema o basni, a čitaoca molim da, s ponudjenim kodiranim ključem u ruci, sada sam ude u nekoliko, za njega najintersantnijih, odaja s tzv. tajnama i zagonetkama basne i tako se uveri u ispravnost ove postavke.

pelin

nermin butković

**

gorostasni Fidija visoko
u dalekim Andima
orkanskim šamarima
prstima od vjetrova i snijega
urezuje bore u lice
karakter u gigantsku bistu
granitnog gorskog vrha
polako
kao što od mlijeka zakrvavljena
bradavica nadbreguje vrelinu
mjeseeve kugle u ogledalu
zipku djevojačkih njedara
od kamena čovjeka
stvara

**

dječaci pjevaju u mraku
glasovi im tudi
lebde među zidovima
titraju na studenim
aortama zvijezda
ružičast im pelin
mirišljivim prstima
grla iznutra steže
briga me za njihov strah
strah me djetinje tuge

DAN KAD JE POSKUPJELA STRUJA

sirovo drvo na drvljaniku
na vatri voda
za pranje
i prazna pita u pećnici
vaskrsnula socijalna poezija
vrijeme je da se opet vjeruje
Tesla mirno počiva
uveče umjesto televizora
ljubavni soneti na slamarici
sirotinjska razbibriga
u mraku pravi svjetlije sutra

DAN KADA SMO OZRAČENI

jutro je praznična korpa
u korpi bijelo meso ludara
grudi obnaženih za snimanje
čudovišnim vatrometom
jabuke kisele radoznalosti
umivene kišama i jato
samoća budućih jalovica
za praznik kojom smo žrtvovani
ko će okamenjenim nerotkinjama
donijeti sablasne cvjetove
nebesima zahvaliti za današnji dan
svetac kojim smo okrunjeni
kuga za svagda

SOMNABULI

vrhovima prstiju
oslušujemo budućnost
držimo je na odstojanju
ispruženim rukama
grla olovom zalijemo
da zao glas
staklenu ne otopi nadu
oči ne otvaramo
na snove nemamo pravo

DJEČIJE BOLESTI

nebo nas od sise
rano odbilo
zemlja nas više
u krilo ne prima
ne niču lijekovite trave
iscjelitelji se
bogju vraćaju
mi nikom ne vjerujemo
zloćudne su neležane
dječije bolesti